O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI

NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

“ZAMONAVIY FAN: INNOVATSION YONDASHUVLAR VA YOSH TADQIQOTCHILARNING DOLZARB IZLANISHLARI”

mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami

08.08.2025

(998-69) 227-27-21

www.namspi.uz

info@namspi.uz

Namangan sh., Uychi ko‘chasi, 316-uy

NAMANGAN-2025

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI
NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

“ZAMONAVIY FAN: INNOVATSION YONDASHUVLAR VA YOSH TADQIQOTCHILARNING DOLZARB IZLANISHLARI”

mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami

“MODERN SCIENCE: INNOVATIVE APPROACHES AND RELEVANT RESEARCH OF YOUNG SCIENTISTS’

Proceedings of the Republican Scientific and Practical Conference

“СОВРЕМЕННАЯ НАУКА: ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ И АКТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ”

сборник материалов Республиканской научно-практической конференции

NAMANGAN-2025

Bosh muharrir: *Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov*
Mas'ul muharrir: *Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov*
Mas'ul muharrir o'rinbosari: *Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedogogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev*

T A H R I R H A Y ' A T I

Isoqboyev Alisher Ahmadjonovich	–	Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektor, tarix fanlari nomzodi, dotsent
Yuldashev Javoxir Abdurahim o'g'li	–	Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Mutalov Saidakbar Xamidullo o'g'li	–	Ijtimoiy fanlar fakulteti dekani, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Botirova Sevara Ma'murovna	–	Gumanitar fanlar kafedrasi mudiri, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nabijonov Murodjon To'lqinjon o'g'li	–	Yoshlar bilan ishlash, ma'naviyat va ma'rifat bo'limi boshlig'i
Tursunov Ramziddin Abdixalil o'g'li	–	Iqtidorli talabalarning ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi boshlig'i
O'rmonjonov Azizbek Muhammadjon o'g'li	–	Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi Ilmiy tadqiqot ishlari muhandisi

Texnik muharrir: A.O'rmonjonov
Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.
Pochta indeksi: 160136, ***Faks: (***0369) 227-27-21,
Email: **Info@namspi.uz**

"Zamonaviy fan: innovatsion yondashuvlar va yosh tadqiqotchilarning dolzarb izlanishlari" mavzusidagi ilmiy-amaliy anjuman Namangan davlat pedagogika instituti Ilmiy-texnikaviy Kengashining 11-avgust 2025-yildagi 8-sonli kengaytirilgan yig'ilishida muhokama qilinib, ilmiy to'plam sifatida chop etishga ruxsat etilgan (Bayonnoma № 8). Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI 2025

UDK: 37.014

TA’LIM MODERNIZATSIYASINI BAHOLASHNING IJTIMOIY-SIFAT MEZONLARI: MIQDORIY KO‘RSATKICHLARDAN SIFAT KO‘RSATKICHLARIGA

Jurayev Alisher Tulqinboyevich
University of Business and Science katta o‘qituvchisi, falsafa fanlari doktori (PhD)
Email: alisherumida1987@gmail.com
Tel: +998 99 270 00 20

Annotatsiya: *mazkur maqolada ta’lim modernizatsiyasini baholashning ijtimoiy-sifat mezonlari tizimi ijtimoiy-falsafiy tahlil asosida yoritilgan. Tadqiqotda dialektik, tizimli, aksiologik va institutsional tahlil metodlari, shuningdek me’yoriy-huquqiy hujjatlar va mustaqil empirik tadqiqot ma’lumotlarini tahlil qilishdan foydalanilgan. Sifat, ochiqlik va qamrov, adolat, samaradorlik, moslashuvchanlik hamda milliy o‘zlikdan iborat olti mezonning mazmuni, ularni ifodalashi mumkin bo‘lgan ko‘rsatkichlar va har bir mezon bo‘yicha faqat miqdoriy o‘lchovlarga tayanishning cheklanganligi aniqlashtirilgan. Ijtimoiy adolatning kirish, sifat va natija o‘lchovlari, samaradorlikning mikro- va makrodarajalari, “adolatli samaradorlik” tamoyili hamda mezonlar o‘rtasidagi ziddiyatlar — samaradorlik va adolat, global standartlar va milliy o‘zlik, qamrov va sifat — alohida ko‘rib chiqilgan. Mezonlar tizimi O‘zbekistonda 2017-yildan buyon amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlariga tatbiq etilib, islohotlar qamrov va moslashuvchanlik bo‘yicha katta yutuqlarga erishgani, samaradorlik bo‘yicha qisman natija bergani, sifat, adolat va milliy o‘zlik bo‘yicha esa yangi vazifalarni kun tartibiga qo‘ygani ko‘rsatilgan, bu notekislikning asosiy sababi esa miqdoriy ko‘rsatkichlar ustuvorligi ekani asoslangan. Tahlil natijalari islohotlar monitoringini ijtimoiy-sifat ko‘rsatkichlari bilan to‘ldirish hamda nodavlat sektor va davlat-xususiy sheriklik loyihalarini ikki tomonlama baholash uchun metodologik asos yaratadi.*

Kalit so‘zlar: *ta’lim modernizatsiyasi, baholash mezonlari, ijtimoiy-sifat ko‘rsatkichlari, ta’lim sifati, ijtimoiy adolat, samaradorlik, adolatli samaradorlik, milliy o‘zlik, nodavlat sektor, davlat-xususiy sheriklik.*

СОЦИАЛЬНО-КАЧЕСТВЕННЫЕ КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ: ОТ КОЛИЧЕСТВЕННЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ К КАЧЕСТВЕННЫМ

Аннотация: *в статье на основе социально-философского анализа раскрывается система социально-качественных критериев оценки модернизации образования. В исследовании использованы диалектический, системный, аксиологический и институциональный методы анализа, а также анализ нормативно-правовых актов и данных независимого эмпирического исследования. Уточнены содержание шести критериев — качества, открытости и охвата, справедливости, эффективности, гибкости и национальной идентичности, — возможные показатели для их выражения, а также ограниченность опоры исключительно на количественные измерения по каждому критерию. Отдельно рассмотрены измерения социальной справедливости (доступ, качество и результат), микро- и макроуровни эффективности, принцип «справедливой эффективности» и противоречия между критериями — эффективностью и справедливостью, глобальными стандартами и национальной идентичностью, охватом и качеством. Система критериев применена к образовательным реформам, осуществляемым в Узбекистане с 2017 года; показано, что реформы достигли значительных успехов по охвату и гибкости, дали частичный результат по эффективности, а по качеству, справедливости и национальной идентичности поставили новые задачи, а основной причиной такой неравномерности является приоритет количественных показателей. Результаты анализа создают методологическую основу для дополнения мониторинга реформ социально-качественными показателями и двусторонней оценки проектов негосударственного сектора и государственно-частного партнёрства.*

Ключевые слова: *модернизация образования, критерии оценки, социально-качественные показатели, качество образования, социальная справедливость, эффективность, справедливая эффективность, национальная идентичность, негосударственный сектор, государственно-частное партнёрство.*

SOCIAL-QUALITATIVE CRITERIA FOR ASSESSING EDUCATION MODERNIZATION: FROM QUANTITATIVE TO QUALITATIVE INDICATORS

Abstract: *this article examines, through socio-philosophical analysis, a system of social-qualitative criteria for assessing education modernization. The study employs dialectical, systemic, axiological and*

institutional methods, together with an analysis of legal and regulatory acts and of data from an independent empirical study. It clarifies the content of six criteria — quality, openness and coverage, equity, efficiency, flexibility, and national identity — the indicators that may express them, and the limits of relying solely on quantitative measures for each criterion. The article separately considers the access, quality and outcome dimensions of social justice, the micro- and macro-levels of efficiency, the principle of “equitable efficiency”, and the tensions between criteria — efficiency and equity, global standards and national identity, coverage and quality. The system of criteria is applied to the education reforms implemented in Uzbekistan since 2017, showing that the reforms have achieved major gains in coverage and flexibility, partial results in efficiency, while setting new tasks in quality, equity and national identity, and that the main reason for this unevenness is the priority given to quantitative indicators. The findings provide a methodological basis for supplementing reform monitoring with social-qualitative indicators and for a two-sided assessment of non-state sector and public-private partnership projects.

Keywords: *education modernization, assessment criteria, social-qualitative indicators, quality of education, social justice, efficiency, equitable efficiency, national identity, non-state sector, public-private partnership.*

KIRISH

Ta’lim modernizatsiyasi haqidagi har qanday bahs ertami-kechmi bitta savolga borib taqaladi: amalga oshirilgan o‘zgarishlar haqiqatan ham yangilanishmi yoki shunchaki tizim hajmining kattalashuvimi? Amaliyotda bu savolga ko‘pincha eng oson yig‘iladigan ma’lumotlar — ochilgan muassasalar soni, yangi o‘quv o‘rinlari, qamrov foizi, reytingdagi o‘rin — orqali javob beriladi. Bunday raqamlar islohotning ko‘lamini aniq ko‘rsatadi, biroq uning ijtimoiy mazmunini — ta’lim imkoniyatlari kimga va qanday shartlarda yetib borayotganini, jamiyatning ta’limga ishonchi ortayotganini yoki milliy qadriyatlar uzluksizligi saqlanayotganini — ochib bermaydi.

Ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan modernizatsiya miqdoriy o‘sishning o‘zi emas, balki ta’lim tizimining yangi sifat holatiga o‘tishidir. Shu sababli uni baholash mezonlari ham ko‘lamni emas, sifat siljishini qayd etishi lozim. Mavjud tadqiqotlarda ta’lim sifati, ijtimoiy adolat yoki samaradorlik ko‘pincha alohida-alohida, turli fanlar doirasida o‘rganilgan: pedagogika sifatga, siyosiy falsafa adolatga, iqtisodiyot esa samaradorlikka e’tibor qaratgan. Ularni modernizatsiyani baholashning yaxlit, o‘zaro bog‘liq tizimiga birlashtiruvchi, mezonlar o‘rtasidagi ziddiyatlarni ochiq tahlil qiluvchi hamda bu tizimni nodavlat sektor va davlat-xususiy sheriklik amaliyotiga tatbiq etuvchi ijtimoiy-falsafiy ishlar esa yetarli emas.

Mazkur maqolaning maqsadi — ta’lim modernizatsiyasini baholashning olti mezonli ijtimoiy-sifat tizimini asoslash, har bir mezon bo‘yicha miqdoriy o‘lchovlarning cheklanganligini ko‘rsatish, mezonlar o‘rtasidagi asosiy ziddiyatlarni aniqlash hamda ushbu tizimni O‘zbekistondagi ta’lim islohotlarini baholashga tatbiq etishdan iborat.

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda ta’lim sohasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilib, maktabgacha va oliy ta’lim bilan qamrov keskin oshdi, nodavlat ta’lim tashkilotlari va sheriklik loyihalari tizimning ko‘zga ko‘rinarli qismiga aylandi. Ayni paytda mamlakatning uzoq muddatli strategik hujjatlarida ta’limga oid maqsadlar asosan miqdoriy qiymatlarda ifodalanmoqda. Bunday sharoitda islohotlar natijasini qaysi mezonlar asosida baholash masalasi nazariy bahs doirasidan chiqib, amaliy boshqaruv masalasiga aylanadi: baholash mezoni, oxir-oqibat, islohotning o‘zi nimaga intilishini ham belgilaydi.

Maqola quyidagicha tuzilgan: dastlab ta’lim modernizatsiyasini baholash muammosiga oid nazariy yondashuvlar va tadqiqot metodlari tavsiflanadi; so‘ngra olti mezonning har biri mazmuni, ko‘rsatkichlari va miqdoriy o‘lchovning cheklovlari nuqtai nazaridan tahlil qilinadi; keyin mezonlar o‘rtasidagi ziddiyatlar ko‘rib chiqilib, tizim O‘zbekiston islohotlariga tatbiq etiladi; yakunda xulosa va tavsiyalar beriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ta’lim modernizatsiyasini baholash mezonlarining nazariy ildizlari modernizatsiya nazariyasining o‘z rivojida yotadi. Klassik bosqichda shakllangan inson kapitali nazariyasi ta’limni iste’mol emas, balki kelajakda daromad keltiradigan investitsiya deb talqin qilib, unga xarajat va natija nisbati mezonini qo‘llashga yo‘l ochdi (1); samaradorlik mezoni aynan shu an’anadan kelib chiqadi. P.Burdye va J.-K.Passeron esa ta’lim tizimi madaniy kapitalni teng taqsimlamay, hukmron qatlamlar ustunligini qayta ishlab chiqarishini ko‘rsatib (2), modernizatsiyani faqat texnik-iqtisodiy o‘lchov bilan baholashning cheklanganligini fosh etdi va nazariyaga ijtimoiy adolat mezonini olib kirdi. Sh.N.Eyzenshtadtning “ko‘p modernlik” konsepsiyasi zamonaviylik har bir sivilizatsiyaning madaniy an’analari bilan o‘zaro ta’sirda turli shakllarda namoyon bo‘lishini asoslab (3), milliy o‘zlik mezoniga nazariy zamin yaratdi. E.Giddens

ilgari surgan refleksiv modernizatsiya g‘oyasi esa jamiyatni o‘z institutlarini doimiy qayta ko‘rib chiqishga majbur qiladi (4) — ta’limga tatbiqan bu tizimning bir martalik islohot bilan cheklanmay, o‘zini muntazam baholaydigan ochiq tizimga aylanishini, ya’ni moslashuvchanlik mezonini anglatadi. Modernizatsiya tushunchasining falsafiy genezisi alohida tadqiqot mavzusi bo‘lgani uchun bu yerda faqat baholash mezonlari bilan bog‘liq jihatlarni qayd etish bilan cheklanamiz.

Xalqaro hujjatlarda ham ta’lim natijasini bir o‘lchov bilan ifodalashdan voz kechish tendensiyasi kuzatiladi. BMT Bosh Assambleyasi 2015-yilda qabul qilgan Barqaror rivojlanish maqsadlarining to‘rtinchisi hamma uchun inklyuziv, adolatli va sifatli ta’limni hamda umrbod ta’lim imkoniyatlarini nazarda tutadi (5), ya’ni qamrov, adolat va sifatni bir-biridan ajratmagan holda talab qiladi. YuNESKOning 2021/2-yilgi Global ta’lim monitoringi hisobotida esa nodavlat subyektlarni taqiqlash yoki siqib chiqarish emas, balki sifat, adolat va ta’limga teng kirish mezonlari asosida oqilona tartibga solish zarurligi ko‘rsatilgan (6). Bu yondashuv baholash mezonlarini ta’lim tizimidagi subyektlar tarkibi bilan bevosita bog‘laydi.

Ta’lim sifati tushunchasi baholash muammosining markazida turadi. O.D.Rahimov sifatni uch ma’noda — eng yuqori natija, qo‘yilgan maqsadga to‘la erishish va faoliyatning izchil takomillashuvi sifatida tushunish mumkinligini ko‘rsatadi (7, 11-b.). Bu talqin sifatning statik daraja emas, balki jarayon ekanini ta’kidlaydi; biroq ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan sifatning o‘zi modernizatsiya natijasini to‘liq ifodalay olmaydi, chunki u sifatli ta’limdan kim foydalanayotganini ko‘rsatmaydi.

Adolat mezonining falsafiy asoslari XX asrning ikkinchi yarmidagi siyosiy falsafada ishlab chiqilgan. Dj.Roulz imkoniyatlarning adolatli tengligi va tengsizlik faqat eng kam imkoniyatli guruhlarga foyda keltirgandagina oqlanishini nazarda tutuvchi “farq tamoyili”ni asosladi (8). M.Uolzerning “murakkab tenglik” konsepsiyasiga ko‘ra, bir sohadagi ustunlik — masalan, pul — boshqa soha ne’matlariga, jumladan ta’limga ega bo‘lish vositasiga aylanmasligi kerak (9). A.Sen esa adolat haqidagi bahs markazini resurslar taqsimotidan insonning real imkoniyatlariga ko‘chirdi (10); bundan ta’lim siyosati uchun muhim xulosa kelib chiqadi: islohot muvaffaqiyati qurilgan binolar yoki jalb qilingan mablag‘ hajmi bilan emas, balki insonlar, ayniqsa imkoniyati cheklangan guruhlar imkoniyatlarining qanchalik kengaygani bilan o‘lchanishi lozim.

Adolat va samaradorlik munosabatini A.Okun bozor iqtisodiyotidagi “katta murosa” sifatida ifodalab, tenglikka qaratilgan qayta taqsimlash samaradorlikdagi muayyan yo‘qotish evaziga kechishini va bu yo‘qotishning chegarasi jamiyatning qadriyatiy tanlovi ekanini ko‘rsatdi (11). N.A.Mixalchenkova ta’lim siyosatida bu ziddiyat elitar oliy ta’limdan ommaviyga o‘tish jarayonida keskinlashishini, amaliyotda esa ratsionallik tamoyili ustun kelayotganini qayd etadi (12, c. 22–23); uning kuzatishicha, keng kirish imkoniyati haqidagi ritorikaga qaramay, oliy ta’lim ijtimoiy tabaqalanishni chuqurlashtirib, tengsizlikning yangi shakllarini yuzaga chiqarmoqda (12, c. 30–31). Bu xulosa qamrovning o‘sishi o‘z-o‘zidan adolatni ta’minlamasligini ko‘rsatadi.

Milliy tadqiqotlarda ta’lim islohotlarining natijalari asosan oliy ta’lim misolida o‘rganilgan. A.A.Egamberdiyev sinergetik yondashuv asosida 2016–2017-yillarni oliy ta’lim transformatsiyasining boshlanish nuqtasi deb baholab, tarmoqning tez kengayishi tizimga muayyan beqarorlik olib kirganini va uni rivojlanish yo‘lini tanlash vaziyatiga keltirganini ko‘rsatadi (13, 17-b.); u, shuningdek, oliygohni tadbirkorlik subyekti sifatida ko‘rishning uzoq muddatli ijtimoiy xatarlaridan ogohlantiradi (13, 25-b.). N.S.Jumaniyazova talabalar bilimini baholashning milliy tizimi xalqaro tizimlar bilan hamkorlikda qayta ko‘rib chiqilganini va oliygohlar milliy reytingi uchun sifat ko‘rsatkichlari tayyorlanganini qayd etib, ta’limni islohotlarga sekin moslashadigan soha deb hisoblaydi (14, 17-b.).

Faqat miqdoriy va rasmiy ko‘rsatkichlarga tayangan nazoratning xatarlari xorijiy tajribada ham yaqqol namoyon bo‘lgan. Yu.X.Risbekov Hindiston misolida universitetlarning hisobdorlik tizimi sifat muammosidagi zaif bo‘g‘in bo‘lib qolayotganini, muntazam ravishda faqat moliyaviy tekshiruv o‘tkazilib, akademik faoliyat bahosi rasmiy ko‘rsatkichlardan nariga o‘tmasligini ko‘rsatadi (15, c. 37). T.L.Klyachko esa Rossiyadagi “Ta’lim” milliy loyihasi misolida ishtirokchilar motivatsiyasi so‘nib, loyihaning rasmiyatchilikka aylanib qolishi xavfidan ogohlantiradi (16).

Ko‘rib chiqilgan tadqiqotlar baholash muammosining turli qirralarini yoritadi, ammo sifat, qamrov, adolat, samaradorlik, moslashuvchanlik va milliy o‘zlikni bitta tizimda, ular o‘rtasidagi ziddiyatlarni hisobga olgan holda birlashtiruvchi va uni muayyan mamlakat islohotlariga tatbiq etuvchi yondashuv alohida ijtimoiy-falsafiy tahlilni talab etadi.

TADQIQOT METODLARI

Tadqiqotda ta’lim modernizatsiyasini baholash mezonlarini asoslash va ularni amaliyotga tatbiq etish uchun quyidagi metodlardan foydalanildi:
• dialektik metod — mezonlar o‘rtasidagi ziddiyatlarni va ularni muvozanatlashtirish yo‘llarini aniqlash;
• tizimli yondashuv — olti mezonni bir-birini to‘ldiruvchi va cheklovchi yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqish;
• aksiologik tahlil — mezonlarning qadriyatiy asoslarini (adolat, ishonch, milliy qadriyatlar) aniqlashtirish;
• institutsional tahlil — rasmiy qoidalar va norasmiy amaliyotning baholash natijalariga ta’sirini o‘rganish;
• qiyosiy tahlil — xorijiy tajribada miqdoriy o‘sish bilan sifat va adolat o‘rtasidagi nomuvofiqlik holatlarini solishtirish;
• me’yoriy-huquqiy hujjatlar va ikkilamchi empirik ma’lumotlar tahlili — O‘zbekiston islohotlarini mezonlar bo‘yicha baholash.

Empirik asos sifatida maktabgacha ta’limdagi davlat-xususiy sheriklikka bag‘ishlangan 2023-yilgi mustaqil tadqiqot hisobotidan foydalanildi (17). Unda yetti hududda o‘tkazilgan so‘rovda xususiy tadbirkorlar, maktabgacha ta’lim tuman bo‘limlari, hokimliklar, banklar xodimlari va ota-onalardan iborat 413 nafar respondent qatnashgan (17, 22–23-b.). Me’yoriy manbalar sifatida Prezidentning 2017-yil 15-sentabrdagi PQ-3276-son qarori va unga berilgan rasmiy sharh (18), Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 22-noyabrdagi 944-son qarori bilan tasdiqlangan Nizom (19) hamda “O‘zbekiston – 2030” strategiyasining 2026-yil 16-fevraldagi PF-21-son Farmon bilan tasdiqlangan yangilangan tahriri (20) tahlil qilindi.

Har bir mezon to‘rt savol bo‘yicha bir xil tartibda tahlil qilindi: uning mazmuni nima; uni qanday ko‘rsatkichlar orqali ifodalash mumkin; faqat miqdoriy o‘lchov unda nimani ko‘rinmas qilib qo‘yadi; u qaysi mezon bilan ziddiyatga kirishi mumkin. Bunday yagona sxema mezonlarni bir asosda qiyoslash, so‘ngra ularni islohotlar amaliyotiga bir xil talablar bilan tatbiq etish imkonini berdi. Tatbiq bosqichida har bir mezon bo‘yicha islohotlarning natijalari “katta yutuq”, “qisman natija” yoki “yangi vazifa” sifatida sifat jihatdan baholandi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tahlil natijasida ta’lim modernizatsiyasining natijadorligini o‘zaro bog‘liq oltita mezon asosida baholash maqsadga muvofiq ekani asoslandi:
• sifat — ta’lim natijalarining shaxs, jamiyat va mehnat bozori ehtiyojlariga mosligi;
• ochiqlik va qamrov — ta’limning barcha ijtimoiy qatlamlar va hududlar uchun mavjudligi;
• adolat — ta’lim olish imkoniyatlarining ijtimoiy kelib chiqish, daromad va yashash joyidan qat’i nazar tengligi;
• samaradorlik — sarflangan resurslar va erishilgan natijalar nisbati;
• moslashuvchanlik — tizimning tashqi o‘zgarishlarga tez javob bera olishi;
• milliy o‘zlik — ta’limning milliy madaniyat va qadriyatlarni saqlab qolish hamda rivojlantirish qobiliyati.

Ushbu tizimning asosiy g‘oyasi shundaki, u islohotlar natijasini muassasalar, o‘quv o‘rinlari soni va qamrov foizi kabi miqdoriy ko‘rsatkichlardan ijtimoiy-sifat ko‘rsatkichlariga — ta’lim imkoniyatlarining adolatli taqsimlanishi, ta’limga ijtimoiy ishonch va milliy qadriyatlar uzluksizligiga — o‘tib baholashni talab qiladi. Bunda miqdoriy o‘sish inkor etilmaydi, biroq u boshqa mezonlar bilan uyg‘un bo‘lgandagina modernizatsiya sifatida e’tirof etiladi.

Sifat mezoni (7) ta’lim natijalarining shaxs, jamiyat va mehnat bozori talablariga muvofiqligini ifodalaydi. Dissertatsiya doirasida uni ifodalovchi ko‘rsatkichlar sifatida ta’lim oluvchilarning yutuqlari, pedagoglarning malakasi, mustaqil baholash natijalari hamda professional va oliy ta’lim bitiruvchilarining ishga joylashish darajasi taklif etiladi. Sifatni faqat miqdoriy o‘lchash xavfi shundaki, ko‘rsatkich nazorat obyektiga aylangach, uning o‘zi ta’sir ostida qoladi. Hisobot ma’lumotlariga ko‘ra, maktabgacha ta’lim tuman bo‘limlari vakillarining 26 foizdan ortig‘i tadbirkorlar qo‘shimcha subsidiya olish uchun bolalar sonini oshirib ko‘rsatishini qayd etgan (17, 30-b.). Demak, subsidiyaga bog‘langan son ko‘rsatkichi ta’lim sifati haqida emas, balki hisobot intizomi haqida ma’lumot bera boshlaydi. Hindiston tajribasida ham hisobdorlik moliyaviy tekshiruv va rasmiy ko‘rsatkichlar bilan cheklanib qolgan (15, c. 37). Shu sababli sifat mezoni hujjatlar to‘liqligini tekshiruvchi jarayon nazoratini emas, balki natijaga yo‘naltirilgan nazorat va mustaqil sifat baholashni talab qiladi.

Ochiqlik va qamrov mezoni ta’limning barcha ijtimoiy qatlamlar va hududlar uchun mavjudligini o‘lchaydi. Uning ko‘rsatkichlari — qamrov foizi, muassasalar va o‘quv o‘rinlari soni, nodavlat muassasalarning hududlar bo‘yicha taqsimoti — eng oson o‘lchanadigan va shu sababli boshqaruv amaliyotida eng ko‘p qo‘llanadigan ko‘rsatkichlardir. Biroq qamrov foizi kim qamrab olinganini va u qanday sifatdagi ta’lim olayotganini ko‘rsatmaydi. N.A.Mixalchenkova Braziliya misolida xususiy oliy ta’limdagi o‘rinlarning ko‘payishi tizimni demokratik qilib qo‘ymaganini, bozor tamoyillariga bo‘ysungan

tijorat ta’limi esa ijtimoiy kafolat emas, individual imtiyozga aylanganini ko‘rsatadi (12, c. 241). Bundan qamrov mezoni zaruriy, ammo yetarli bo‘lmagan mezon ekani kelib chiqadi: u adolat va sifat mezonlari bilan birga qo‘llangandagina modernizatsiyaning haqiqiy ko‘rsatkichiga aylanadi.

Adolat mezoni (8; 9; 10) ta’lim olish imkoniyatlarining ijtimoiy kelib chiqish, daromad va yashash joyiga bog‘liq bo‘lmasligini talab qiladi. Tadqiqotda u uch o‘lchovda aniqlashtirildi: kirish adolati — ta’limdan foydalanish imkoniyatining ijtimoiy-iqtisodiy holat, yashash joyi, jinsi, sog‘lig‘i va boshqa omillardan qat’i nazar ta’minlanishi; sifat adolati — turli ijtimoiy guruhlar va hududlar uchun ta’lim sifatining keskin farqlanmasligi; natija adolati — ta’lim natijalari va ular bilan bog‘liq ijtimoiy mobillik imkoniyatlarining ijtimoiy kelib chiqishga kam bog‘liq bo‘lishi. Bu o‘lchovlarni ifodalovchi ko‘rsatkichlar sifatida nodavlat va sheriklik asosidagi muassasalarda ijtimoiy ko‘makka muhtoj oilalar farzandlarining ulushi, imtiyozli o‘rinlar kvotasining bajarilishi, muassasalarning qishloq va chekka hududlardagi ulushi ko‘rsatiladi. O‘rtacha qamrov ko‘rsatkichi esa adolat muammosini yashiradi: tizim umuman kengayishi bilan birga, xususiy sherik eng daromadli segmentlarni — yirik shaharlar va to‘lov qobiliyati yuqori oilalarni — tanlab olib, “qimmat” segmentlarni davlatga qoldirishi mumkin. Bunday holatda ta’lim tizimi sifatli, ammo qimmat segment va resurslari yetishmaydigan ommaviy segmentga bo‘linadi, qamrov statistikasi esa bu bo‘linishni qayd etmaydi.

Samaradorlik mezoni (1; 11) sarflangan resurslar va erishilgan natijalar nisbatini ifodalaydi. Tadqiqotda uning ikki darajasi farqlandi: mikrodarajadagi (institutsional) samaradorlik — alohida muassasa yoki loyihaning xarajat va natija nisbati; makrodarajadagi (ijtimoiy) samaradorlik — butun ta’lim tizimining barcha uchun sifatli ta’limni ta’minlash, inson kapitalini rivojlantirish va ijtimoiy mobillikni kuchaytirish vazifalarini qanchalik bajarayotgani. Loyiha darajasida u byudjet samaradorligi, ya’ni bir ta’lim oluvchiga to‘g‘ri keladigan davlat xarajatining muqobil davlat yechimi bilan taqqoslanishi orqali o‘lchanadi. Faqat moliyaviy ko‘rsatkichga tayanishning xavfi shundaki, alohida muassasaning samaradorligi “qimmat” ta’lim oluvchilarni — nogironligi bo‘lgan bolalar, chekka hudud aholisi, kam ta’minlangan oilalar farzandlarini — tizimdan chiqarib tashlash hisobiga ham oshirilishi mumkin. Mikrodarajadagi bunday “yutuq” jamiyat miqyosida samarasizlikka aylanadi, chunki ta’limsiz qolgan har bir inson yo‘qotilgan salohiyat va kelajakdagi ijtimoiy xarajat manbaidir. Shu bois mikrodarajadagi samaradorlik makrodarajadagi samaradorlikka xizmat qilgandagina oqlanadi.

Moslashuvchanlik mezoni (4) tizimning tashqi o‘zgarishlarga — mehnat bozori, texnologiyalar va jamiyat ehtiyojlaridagi siljishlarga — tez javob bera olishini o‘lchaydi. Uning ko‘rsatkichlari sifatida ta’lim muassasalari mustaqilligining kengayishi, ta’lim xizmatlari va dasturlarining xilma-xilligi hamda tizimning mehnat bozori talablariga javob berish tezligi ko‘rib chiqiladi. Biroq dasturlar sonining ortishi ularning jamiyat uchun zarur yo‘nalishlarga xizmat qilishini anglatmaydi. Bozor mantig‘iga ko‘ra, nodavlat oliy ta’lim muassasalari kam xarajat talab qiladigan va talabgorlar ko‘p bo‘lgan yo‘nalishlarni afzal ko‘rishga moyil, qimmat laboratoriya bazasini talab qiladigan muhandislik va tabiiy fanlar esa ko‘proq davlat zimmasida qoladi. Shu sababli moslashuvchanlikni o‘lchashda nodavlat oliy ta’lim muassasalarida muhandislik va tabiiy fanlar yo‘nalishlari ulushi kabi tarkibiy ko‘rsatkich ham hisobga olinishi kerak.

Milliy o‘zlik mezoni (3) ta’limning milliy madaniyat va qadriyatlarni saqlash hamda rivojlantirish qobiliyatini ifodalaydi. Bu mezon miqdoriy o‘lchovga eng kam bo‘ysunadi va aynan shu sababli baholash amaliyotida e’tibordan chetda qolish xavfi eng yuqori. Ikkilamchi modernizatsiyani boshdan kechirayotgan mamlakatlarda u ayniqsa dolzarb, chunki N.A.Mixalchenkova ko‘rsatganidek, bunday sharoitda modernizatsiya osongina “vesternizatsiya”ga aylanib ketishi mumkin (12, c. 39). Dissertatsiyada bu mezon “institutsional tarjima” tamoyili orqali konkretlashtiriladi: xorijdan olingan institutlar milliy an’analar bilan bog‘lanadi — endaument fondi vaqf an’anasining, dual ta’lim ustoz-shogird an’anasining, jamoatchilik nazorati esa mahalla va hashar an’analarining zamonaviy davomi sifatida talqin etiladi. Bunday bog‘lanish yangi institutlarning “o‘ziniki” sifatida qabul qilinishini osonlashtiradi. Mezonni bilvosita ifodalovchi ko‘rsatkichlar sifatida jamoatchilik monitoringida ishtirok etayotgan mahalla va nodavlat notijorat tashkilotlari soni, ta’limga yo‘naltirilgan xayriya va endaument mablag‘lari hajmini ko‘rsatish mumkin.

Ijtimoiy-sifat ko‘rsatkichlari orasida ta’limga ijtimoiy ishonch alohida o‘rin tutadi, chunki u barcha mezonlarning norasmiy, qadriyatiy-madaniy darajadagi natijasini aks ettiradi. Hisobotga ko‘ra, tadbirkorlarning 53 foizi tanlovni ochiq va xolis deb hisoblamaydi, 70 foizi komissiya qaroriga qanday shikoyat qilishni bilmaydi (17, 26–27-b.). Bunday ma’lumotlar muassasalar soni ko‘rsatkichida aks etmaydi, biroq aynan ular sheriklikning barqarorligini belgilaydi. Shu bois ishonch darajasini muntazam sotsiologik so‘rovlar asosida o‘lchash ijtimoiy-sifat baholashning zaruriy qismi hisoblanadi.

Mezonlar bir-biriga zid kelishi mumkin, va modernizatsiya siyosatining ijtimoiy-falsafiy mazmuni ko‘p jihatdan ana shu ziddiyatlarni oqilona muvozanatlashtirishdan iborat. Birinchi va eng keskin ziddiyat — samaradorlik va adolat o‘rtasida. A.Okun bu munosabatni o‘zaro almashtiriladigan qadriyatlar murosasi sifatida ko‘rgan bo‘lsa (11), tadqiqotda ishlab chiqilgan “adolatli samaradorlik” konsepsiyasi ularni ierarxik munosabatda ko‘radi: ijtimoiy adolat talablari (kirish, sifat va natija adolati) chegaraviy shart, samaradorlik esa shu chegaralar ichida resurslardan oqilona foydalanish vositasi sifatida amal qiladi. Bu Roulzning adolatni ijtimoiy institutlarning birinchi fazilati deb bilish g‘oyasiga yaqin (8). Ayni paytda resurslar cheklangan sharoitda samarasizlik ham adolatsizlikning bir ko‘rinishidir, chunki behuda sarflangan har bir mablag‘ ta’lim olishi mumkin bo‘lgan, ammo undan mahrum bo‘lgan kimningdir hisobiga sarflanadi. Demak, samaradorlik ham axloqiy talab bo‘lib, jamoat mablag‘lariga nisbatan mas’uliyatni ifodalaydi.

Ikkinchi ziddiyat — global standartlar va milliy o‘zlik o‘rtasida. Xalqaro reyting va standartlarga moslashish sifatni oshirish imkonini beradi, biroq ular rivojlangan mamlakatlarning ta’lim modellari asosida shakllangani uchun mexanik ko‘chirilganda milliy an’analar, til va qadriyatlar tizimini zaiflashtirishi mumkin. Ziddiyatning ikki qutbi — to‘liq unifikatsiya va izolyatsiya — birdek nomaqbul; uning dialektik yechimi sifatida global ta’lim makoniga milliy subyektlikni saqlagan holda integratsiyalashuvni nazarda tutuvchi “moslashuvchan integratsiya” tamoyili taklif etiladi. Uchinchi ziddiyat — qamrov va sifat o‘rtasida: qamrovni tez oshirish sifat uchun zarur moddiy, kadrlar va institutsional resurslar yetishmovchiligi bilan to‘qnash keladi.

Mezonlar turli darajalarda qo‘llanganda ham ziddiyatga kirishishi mumkin. Shu sababli tadqiqotda uch darajali baholash tizimi taklif etiladi. Loyiha darajasida sheriklik loyihasi besh mezon — kirish imkoniyati, sifat, hududiy muvozanat, byudjet samaradorligi va barqarorlik — bo‘yicha baholanadi; bu mezonlar olti mezonli tizimni loyiha darajasida konkretlashtiradi. Loyiha moliyaviy ko‘rsatkichlar (byudjet tejamkorligi, investitsiyalar hajmi, qurilish muddatlari) bo‘yicha ham, ijtimoiy ko‘rsatkichlar (qamrov, imtiyozli toifalar ulushi, ta’lim natijalari, hududiy taqsimot) bo‘yicha ham ijobiy natija bergandagina muvaffaqiyatli hisoblanadi. Tizim darajasida esa butun sheriklik siyosati olti mezon asosida baholanadi. Darajalar o‘zaro bog‘liq: masalan, poytaxtdagi har bir nodavlat muassasa alohida samarali bo‘lsa-da, ularning birgalikdagi ta’siri hududiy tengsizlikni oshirishi mumkin. Bunday holat loyiha darajasidagi ijobiy baho siyosatni qayta ko‘rib chiqishdan ozod qilmasligini ko‘rsatadi.

Olti mezonli tizimni O‘zbekistonda 2017-yildan boshlangan ta’lim islohotlariga tatbiq etish quyidagi manzarani beradi. Islohotlar arafasida litsenziyaga ega nodavlat umumta’lim maktablari atigi 43 ta, ya’ni jami maktablarning 0,4 foizi bo‘lib, ulardan 27 tasi Toshkent shahrida joylashgan edi (18). 2017-yilda maktabgacha ta’lim muassasalari 3–6 yoshli bolalarning qariyb 25,4 foizini qamragan bo‘lsa (17, 8-b.), 2022-yil yakunida bu ko‘rsatkich 70 foizga yetgan, hisobot tayyorlangan paytda esa nodavlat maktabgacha muassasalar soni 21505 tani tashkil etgan (17, 8–9-b.). Demak, ochiqlik va qamrov mezoni bo‘yicha islohotlar eng yuqori natijaga erishdi, bunda nodavlat sektor va sheriklik muhim rol o‘ynadi. Moslashuvchanlik bo‘yicha ham ijobiy siljish sezilarli: ta’lim muassasalarining mustaqilligi kengaydi, ta’lim xizmatlari va dasturlari xilma-xillashdi.

Samaradorlik mezoni bo‘yicha natija qisman. Sheriklik mexanizmlari byudjet imkoniyatlari cheklangan sharoitda xususiy resurslarni safarbar etib, qamrovni tez oshirish imkonini berdi. Biroq sheriklikning makrodarajadagi samaradorligi, ya’ni byudjet mablag‘lari va ijtimoiy natijalar nisbati hali mustaqil baholanmagan, sheriklik natijalari esa, hisobotda qayd etilishicha, yagona tizimda kuzatilmaydi (17, 11-b.).

Sifat va adolat mezonlari bo‘yicha natijalar ziddiyatli. Sifat sohasida oliygohlar milliy reytingi uchun ko‘rsatkichlar ishlab chiqilishi va baholash tizimining xalqaro hamkorlikda qayta ko‘rib chiqilishi (14, 17-b.) kabi muhim qadamlar qo‘yildi. Ammo qamrovning jadal o‘sishi sharoitida pedagog kadrlar malakasi, o‘quv-uslubiy ta’minot va sifat nazorati bir xil sur’atda rivojlanmadi: sheriklik asosidagi maktabgacha muassasalar rahbar va pedagoglari davlat muassasalaridagi attestatsiya talablaridan tashqarida qolmoqda (17, 17–18-b.). Adolat sohasida nodavlat maktablarda o‘quvchilarning kamida 10 foizini ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalardan grant asosida bepul o‘qitish talabi (18, 4-band), sheriklik asosidagi bog‘chalarda tarbiyalanuvchilarning 25 foizini imtiyozli qabul qilish majburiyati (19, 8-band) hamda olis va chekka hududlar uchun subsidiya miqdorini davlat muassasasidagi xarajatning 75 foizigacha oshirish imkoniyati (19, 7-band) kabi mexanizmlar yaratildi. Bu mexanizmlar adolatning kirish o‘lchovini institutsional jihatdan mustahkamlaydi, biroq nodavlat sektorning yirik shaharlarda to‘planishi, pullik xizmatlarning kam ta’minlangan oilalar uchun qimmatligi saqlanib qolmoqda, kvotalar ijrosini mustaqil baholash tizimi esa shakllanmagan.

Milliy o‘zlik mezoni bo‘yicha islohotlarda milliy qadriyatlarni saqlash vazifasi muntazam ta’kidlanadi; masalan, nodavlat ta’lim muassasalariga yurtimizdan chiqqan buyuk olim va jamiyat arboblari nomini berish tavsiya etilgan (18, 6-band). Biroq vaqf, hashar va mahalla kabi an’anaviy institutlarning sheriklik salohiyati hali to‘liq ishga solinmagan. Umuman olganda, islohotlar qamrov va moslashuvchanlik bo‘yicha katta yutuqlarga erishdi, samaradorlik bo‘yicha qisman natija berdi, sifat, adolat va milliy o‘zlik bo‘yicha esa yangi vazifalarni kun tartibiga qo‘ydi.

Bunday notekis manzaraning sababi islohotlarning ijtimoiy-falsafiy xususiyatlaridan biri — miqdoriy ko‘rsatkichlar ustuvorligi bilan bog‘liq. Islohotlarning dastlabki ikki bosqichida — institutsional ochilish (2017–2019) hamda huquqiy institutsionallashuv va miqdoriy kengayish (2020–2022) bosqichlarida — asosiy e’tibor qamrov darajasi, muassasalar va o‘rinlar soniga qaratildi. Bu boshlang‘ich imkoniyatlarning cheklanganligi bilan izohlanadi va o‘z davri uchun oqlangan edi. Biroq “yuqoridan” boshlangan modernizatsiyada miqdoriy ko‘rsatkich quyi bo‘g‘indagi ijrochilar uchun islohotning ijtimoiy maqsadi o‘rnini egallab qolishi mumkin: asosiy motiv yuqori organga hisobot berishga aylanadi, sheriklik esa “topshiriq” sifatida idrok etilib, rasmiy shakli saqlangani holda ijtimoiy mazmunini yo‘qotadi. T.L.Klyachko qayd etgan rasmiyatchilik xavfi (16) ham, bolalar sonini oshirib ko‘rsatish holatlari (17, 30-b.) ham ana shu mantiqning ifodasidir.

Uchinchi bosqichda — 2023-yildan boshlangan strategik integratsiya bosqichida — islohotlarning ustuvor vazifasi miqdoriy kengayishdan sifat, adolat va barqarorlikka ko‘chmoqda. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasining yangilangan tahririda har bir ko‘rsatkich uchun 2025-yilgi bazaviy va 2026–2030-yillarga yillik maqsadli qiymat belgilangan, ijro esa raqamli monitoring qilinib, yashil, sariq va qizil darajalarda baholanadi (20, 1-ilova). Biroq ta’limga oid ko‘rsatkichlar asosan qamrov, nodavlat tashkilotlar ulushi va reytinglar kabi miqdoriy qiymatlardan iborat. Shu sababli olti mezonga asoslangan ko‘rsatkichlarni mustaqil, raqobatlashuvchi tizim sifatida emas, balki ana shu monitoringning ijtimoiy-sifat qatlami sifatida joriy etish maqsadga muvofiq. Bu qatlam uch guruhdan iborat bo‘lishi mumkin: sheriklik jarayonining ochiqligi va adolatliligi ko‘rsatkichlari; sheriklik natijalarining ijtimoiy ko‘rsatkichlari; sheriklikka ishonch va ijtimoiy ishtirok ko‘rsatkichlari. Boshqacha aytganda, strategiya islohotning “qancha” bo‘lishini belgilasa, ijtimoiy-sifat mezonlari uning “qanday” bo‘lishini o‘lchaydi.

Tadqiqotning ayrim cheklovlarini ham qayd etish lozim. Birinchidan, tadqiqot nazariy-falsafiy xarakterga ega bo‘lib, taklif etilgan ko‘rsatkichlarning o‘lchov usullari, vaznlari va chegaraviy qiymatlari hali ishlab chiqilmagan. Ikkinchidan, asosiy empirik manba maktabgacha ta’lim sohasiga tegishli va korrupsiya xatarlarini baholashga yo‘naltirilgan; shu sababli unda muammolar ijobiy natijalarga qaraganda ko‘proq aks etgan, respondentlarning bir qismi esa so‘rov anonimligiga shubha bildirgan. Uchinchidan, umumiy o‘rta va oliy ta’lim bo‘yicha xulosalar asosan me’yoriy hujjatlar va ikkilamchi ma’lumotlarga tayanadi va alohida empirik tekshiruvni talab qiladi.

XULOSA

Tadqiqot natijasida ta’lim modernizatsiyasini baholashning o‘zaro bog‘liq olti mezonli ijtimoiy-sifat tizimi — sifat, ochiqlik va qamrov, adolat, samaradorlik, moslashuvchanlik va milliy o‘zlik — asoslandi; har bir mezonning mazmuni, uni ifodalovchi ko‘rsatkichlar va faqat miqdoriy o‘lchovga tayanishning cheklovlari aniqlashtirildi. Adolatning kirish, sifat va natija o‘lchovlari, samaradorlikning mikro- va makrodarajalari hamda mezonlarni loyiha va tizim darajalarida qo‘llash tartibi ko‘rsatib berildi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, miqdoriy o‘sish modernizatsiyaning zaruriy, ammo yetarli bo‘lmagan sharti bo‘lib, u boshqa mezonlar bilan uyg‘un bo‘lgandagina yangi sifat holatiga o‘tish sifatida e’tirof etilishi mumkin. Mezonlar o‘rtasidagi ziddiyatlar — samaradorlik va adolat, global standartlar va milliy o‘zlik, qamrov va sifat — modernizatsiya siyosatining muvozanatlashtirilishi lozim bo‘lgan qutblarini ifodalaydi; ulardan eng keskini “adolatli samaradorlik” tamoyili, ya’ni adolatni chegaraviy shart, samaradorlikni esa shu chegaralar ichidagi vosita sifatida ko‘rish orqali hal etiladi. O‘zbekiston islohotlari qamrov va moslashuvchanlik bo‘yicha katta yutuqlarga erishgan, samaradorlik bo‘yicha qisman natija bergan bo‘lsa, sifat, adolat va milliy o‘zlik bo‘yicha yangi vazifalar kun tartibiga chiqdi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagilar tavsiya etiladi: “O‘zbekiston – 2030” strategiyasining yillik monitoringini jarayonning ochiqligi va adolatliligi, natijalarning ijtimoiy ko‘rsatkichlari hamda ishonch va ijtimoiy ishtirok ko‘rsatkichlaridan iborat ijtimoiy-sifat qatlami bilan to‘ldirish; nodavlat sektor va davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyaviy va ijtimoiy ko‘rsatkichlar bo‘yicha ikki tomonlama baholash va imtiyozlarni ijtimoiy natijalar bilan bog‘lash; hujjatlar to‘liqligiga yo‘naltirilgan nazoratdan natijaga asoslangan nazorat va mustaqil sifat baholashga o‘tish; grant va imtiyozli qabul kvotalarining ijrosini ochiq hisobot va jamoatchilik nazorati orqali kuzatish; sheriklik ishtirokchilarining ishonch darajasini muntazam

sotsiologik so‘rovlar orqali o‘lchash; yangi institutlarni joriy etishda ularni vaqf, ustoz-shogird, mahalla va hashar kabi milliy an’analar bilan bog‘lash.

Kelgusi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo‘nalish sifatida taklif etilgan ko‘rsatkichlarni operatsionallashtirish, ularning o‘lchov usullari va vaznlarini ishlab chiqish, shuningdek mezonlar tizimini umumiy o‘rta va oliy ta’lim misolida empirik tekshirish, jumladan nodavlat oliy ta’lim muassasalarining yo‘nalishlar tarkibini statistik ma’lumotlar asosida o‘rganish ko‘rsatilishi mumkin. Bu, o‘z navbatida, dissertatsion tadqiqotda ishlab chiqilgan ijtimoiy yo‘naltirilgan polisubyekt sheriklik modelining baholash-mezoniy blokini amaliy asoslash uchun zamin bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Becker, G.S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. New York: Columbia University Press, 1964.
2. Bourdieu, P., Passeron, J.-C. La reproduction: éléments pour une théorie du système d’enseignement. Paris: Éditions de Minuit, 1970.
3. Eisenstadt, S.N. Multiple Modernities // Daedalus. 2000. Vol. 129, No. 1. P. 1–29.
4. Giddens, A. The Consequences of Modernity. Stanford: Stanford University Press, 1990.
5. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 (A/RES/70/1). New York: United Nations, 2015.
6. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2021/2: Non-state Actors in Education: Who Chooses? Who Loses? Paris: UNESCO, 2021. ISBN 978-92-3-100493-3.
7. Рахимов, О.Д. Таълим сифати – ҳаёт сифати: ўқув-услубий қўлланма. Қарши, 2015.
8. Rawls, J. A Theory of Justice. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.
9. Walzer, M. Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality. New York: Basic Books, 1983.
10. Sen, A. Development as Freedom. New York: Alfred A. Knopf, 1999.
11. Okun, A.M. Equality and Efficiency: The Big Tradeoff. Washington, DC: Brookings Institution, 1975.
12. Михальченкова, Н.А. Политические детерминанты государственной политики в сфере высшего образования: соотношение глобального и национального: дис. … д-ра полит. наук: 23.00.02. СПб., 2017.
13. Эгамбердиев, А.А. Ўзбекистонда олий таълим тизими трансформациясининг ижтимоий-фалсафий таҳлили: фалсафа фанлари доктори (DSc) дисс. автореф. Андижон, 2022.
14. Жуманиязова, Н.С. Ўзбекистон олий таълим тизими модернизациялашувининг ижтимоий-фалсафий таҳлили: фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. автореф. Тошкент, 2022.
15. Рысбеков, Ю.Х. О зарубежном опыте профессионального образования: обзор. [Т.], 2020. 70 с.
16. Клячко, Т.Л. Национальный проект «Образование»: преимущества и риски // Экономическое развитие России. 2019. Т. 26, № 6. С. 49–51.
17. Давлат-хусусий шериклик асосида мактабгача таълим муассасаларини ташкил этиш ва фаолият кўрсатишида ноҳалоллик ва коррупция хавф-хатари омилларини баҳолашнинг якуний ҳисоботи. [Т.]: «Юксалиш» умуммиллий ҳаракати, Ўзбекистон Республикаси Коррупцияга қарши курашиш агентлиги, 2023.
18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 15 сентябрдаги “Нодавлат таълим хизматлари кўрсатиш фаолиятини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3276-сон қарори ва унга шарҳ // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz).
19. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 22 ноябрдаги “Мактабгача таълим соҳасида давлат-хусусий шериклик шаклларини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 944-сон қарори билан тасдиқланган Низом (2021 йил 11 августдаги 510-сон қарор таҳририда) // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz).
20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2026 йил 16 февралдаги “Мамлакат тараққиётининг 2030 йилгача мўлжалланган устувор йўналишлари доирасида ислоҳотларни изчил давом эттириш ва янги босқичга олиб чиқишнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-21-сон Фармони // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz).